

پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران

حسین طاهری^۱، رضا اندام^۲، حسن بحر العلوم^۳ و کیوان صالحی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۷

چکیده

زمینه و هدف: تماشاگران مهم‌ترین سرمایه ورزش هر کشور محسوب می‌شوند. چنانچه رفتار آنان مدیریت نشود ممکن است خسارت‌های جانی و مالی جبران‌ناپذیری به بار آورند؛ بنابراین، باتوجه به نقش کلیدی نیروی انتظامی در تأمین نظم و امنیت مسابقات و رویدادهای ورزشی، هدف پژوهش حاضر، شناسایی پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران است.

روش: پژوهش کیفی حاضر، پژوهشی توسعه‌ای- کاربردی است که به روش تحلیل مضمون انجام شد. جامعه مشارکت‌کننده که تعداد آن‌ها براساس اصل اشباع نظری کنترل شد، ۲۹ نفر از اساتید، خبرگان و صاحب‌نظران مرتبط با موضوع پژوهش بودند که به‌صورت قضاوتی هدفمند هدفمند انتخاب و با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انفرادی و گروه کانونی، اطلاعات مدنظر از آن‌ها دریافت شد و در نرم‌افزار مکس کیودا دسته‌بندی و کدگذاری شدند. **یافته‌ها:** باتوجه به اهداف پژوهش، از ۲۵۵ صفحه متن مصاحبه، ۲۶۱ کد در قالب ۴۴ مضمون پایه استخراج شد و سپس مضامین دارای مفاهیم یکسان، ادغام شدند و ۶ مضمون سازمان‌دهنده (عوامل مدیریتی، عوامل وضعیتی، عوامل قانونی، عوامل زیرساختی، عوامل رفتاری- عملکردی و عوامل فرهنگی- اجتماعی) در قالب ۱ مضمون فراگیر با عنوان پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران شکل گرفت.

نتایج: عوامل شناسایی شده به‌طور مستقیم در حوزه وظایف و اختیارات نیروی انتظامی نبوده، اما بر رفتار تماشاگران فوتبال مؤثرند؛ بنابراین لازم است فرماندهان و مدیران انتظامی برای مدیریت رفتار تماشاگران اقدامات و فرآیندهای مدیریتی خود را بر مبنای آن‌ها تنظیم کنند.

کلیدواژه‌ها: پیشایندهای مدل، انتظامی، مدیریت رفتار، عوامل مدیریتی، تماشاگران فوتبال.

□ استناد: طاهری، حسین؛ اندام، رضا؛ بحر العلوم، حسن؛ صالحی، کیوان. (۱۳۹۹). پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در

ایران. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت/انتظامی، ۱۱(۱)، صص ۱۴۹-۱۷۰.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه صنعتی شاهرود. ایران. رایانامه: hoseintaheri1363@chmail.ir

۲. دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه صنعتی شاهرود. ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه: reza.andam@gmail.com

۳. دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه صنعتی شاهرود. ایران. رایانامه: bahrololoum@shahroodut.ac.ir

۴. استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران. ایران. رایانامه: Keyvansalehi@ut.ac.ir

مقدمه

امروزه ورزش، به عنوان مظهر قدرت ملت‌ها در نظر گرفته می‌شود و در عرصه‌های بین‌المللی یکی از مهم‌ترین نمادهای جوامع مدرن به شمار می‌رود. همچنین در عصر حاضر؛ اماکن و استادیوم‌ها به عرصه رقابت سیاسی و به عنوان نماد فرهنگی-اجتماعی هر کشور تغییر چهره داده است (شفیعی، دستوم، عبدالی و افروزه، ۱۳۹۵، ص ۵۲). ورزش را می‌توان بخشی از روند تحول کلی جامعه در نظر گرفت؛ بنابراین دارای رنگ و بوی فرهنگی و اجتماعی است. بسیاری از مظاهر زندگی اجتماعی افراد جامعه دارای پیوند بسیار نزدیکی با ورزش است و ورزش با پدیده‌ها و نهادهایی چون خانواده، اقتصاد، آموزش و پرورش، مذهب، اوقات فراغت، سیاست، حقوق، فرهنگ، رسانه‌های جمعی و بهداشت ارتباط دارد (تکین و جاستین^۱، ۲۰۱۹). تماشاچیان ورزش، به طور عام و تماشاچیان فوتبال به طور خاص، در دنیای معاصر دارای جایگاه خاصی در بین مردم هستند زیرا در حال حاضر فوتبال به عنوان یک پدیده اجتماعی گسترده در قرن ۲۰ تلقی می‌شود. امروزه مطالعه ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی فراگیر، جایگاه ویژه‌ای در جهان معاصر دارد و رشته‌ها و شاخه‌های جدیدی چون جامعه‌شناسی ورزش به مطالعه کنش متقابل مشارکت‌کنندگان ورزش اعم از ورزشکاران، مربیان، هواداران و سازمان اجتماعی می‌پردازند (کویان چوگلا، گوکناس و دمیر^۲، ۲۰۱۴، ص ۴۲). از میان همه رشته‌های ورزشی، بی‌شک فوتبال از اهمیت و جایگاه ویژه و بالاترین ظرفیت برای جذب تماشاگر برخوردار است. این رشته ورزشی با چهار میلیارد تماشاگر در سراسر جهان توانسته خود را به محبوب‌ترین، جذاب‌ترین، پربیننده‌ترین و پرطرفدارترین رشته ورزشی مبدل سازد، به طوری که در برخی از مسابقات جمعیت حاضر در استادیوم‌ها به بیش از ۱۰۰ هزار نفر می‌رسد (ساموئل^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). می‌توان ادعا کرد که ورزش نوین، بدون تماشاچی و دوست‌داران آن، زنده نخواهد بود. تماشاگران با تشویق‌های خود می‌توانند در جریان رقابت‌های ورزشی احساس مثبتی را برای ورزشکاران فراهم آورند و تماشای مسابقات ورزشی می‌تواند کانال مناسبی برای تخلیه هیجانی و پالایش روانی تماشاگران باشد و از این طریق به بهداشت روانی افراد کمک کند، ولی مقوله ناهنجاری در ورزش از پیامدهای منفی ورزش‌های رقابتی از جمله فوتبال است که می‌تواند در جوامع مختلف، حساسیت‌های کاذبی نسبت

1. Tekin & Justin
3. Samuel

2. Koyuncuoglu, Goktas & Demir

به این رشته ورزشی به وجود آورد و به بروز برخی ناهنجاری‌ها و کج رفتاری‌ها در تماشاگران بیانجامد. وضعیت رفتارهای نابهنجار روی سکوها در این سال‌ها روزه‌روز هوای استادیوم‌ها را آلوده‌تر کرده تا جایی که امروزه ورزشگاه‌ها که قدیمی‌ترها آن را مقدس و دارای حرمت می‌دانستند، به محلی برای تبادل زشتی‌ها و توهین‌ها و زیر سؤال بردن هویت و فرهنگ ایرانی اسلامی تبدیل شده است. آسیب‌شناسی رفتار تماشاگران فوتبال در استادیوم بیانگر رابطه این ناهنجاری‌ها با شرایط اجتماعی است که عوامل زیادی در شکل‌گیری آن نقش دارند. از آنجاکه این فقر فرهنگی حتی می‌تواند منجر به تضعیف فوتبال از نظر فنی شود، باید جدی‌تر به این مسئله نگاه کرد و برای ساختن محیطی امن و آرام در ورزشگاه‌ها گامی مؤثر برداشته شود. به‌طور کلی با توجه به اهمیت و گسترش روزافزون ورزش فوتبال در کشور و تأثیرات مثبت آن نظیر سلامتی جسم و روح، جامعه‌پذیری، احترام به قوانین، انضباط‌پذیری، تقویت روحیه ملی، همبستگی، گذراندن مناسب اوقات فراغت و مانند آنها که می‌تواند در جامعه فراهم آورد؛ این پرسش مهم مطرح می‌شود که به چه علت ورزش فوتبال که می‌تواند محملی مناسب برای تخلیه هیجانات روانی و گذراندن اوقات فراغت اقشار مختلف جامعه به‌ویژه نوجوانان و جوانان باشد به محلی برای بروز رفتارهای نابهنجار تبدیل شده است؟ فحاشی، هتاکی و ناسزاگفتن به بازیکنان، داوران، مربیان، مسئولان برگزاری مسابقات، از بین بردن تأسیسات ورزشگاه‌ها، از بین بردن اموال عمومی و مانند آنها، اتفاقاتی است که امروزه در فوتبال ایران به چشم می‌خورد (الهی‌منش و معصومی، ۱۳۹۷، ص ۷۸).

از طرفی یکی از نهادهایی که مسئول تأمین نظم و امنیت در جامعه است و همچنین مدیریت رفتار تماشاگران و نظم و امنیت مسابقات و رویدادهای ورزشی را بر عهده دارد نیروی انتظامی است. نقش پلیس در مدیریت انتظامی امنیت و پیشگیری از ناآرامی‌های ورزشی، بسیار مهم و تعیین‌کننده است که با مدیریت مناسب، می‌تواند از بروز برخی از پرخاشگری‌های ورزشی جلوگیری کند. بسیاری تصور می‌کنند که پلیس و مسئولان در یک رویداد ورزشی، بخشی از پشت صحنه اصلی هستند و مسابقات بدون آن‌ها، مطلوب و ایمن برگزار نخواهد شد. در حقیقت پلیس و مسئولان امنیتی ورزش، نقش بسزایی در امنیت یک رویداد ورزشی ایفا می‌کنند؛ برقراری نظم و امنیت تماشاگران، جلوگیری از ازدحام جمعیت در ورزشگاه‌ها، حفاظت از تماشاگران در تمامی مراحل برگزاری مسابقات، سالم نگه‌داشتن وسایل نقلیه و اتوبوس‌های مملو از تماشاگران، امنیت اماکن، تأسیسات و تجهیزات ورزشگاه‌ها از نظر عملی و اجتماعی، فرایند بسیار

پراهمیتی است که این مهم بر عهده نیروی انتظامی است (کارگر، غفوری، محمدی مقدم و مرادی سیاسر، ۱۳۹۵، ص ۱۶۱)؛ بنابراین در این پژوهش سعی بر آن است تا پیشانی‌های مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران شناسایی و بررسی شوند. امید است پژوهش، موجبات احساس مثبت در تماشاگران و گردشگران ورزشی و در نتیجه حضور افراد با پایگاه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تحصیلی بالاتر به‌عنوان تماشاگر در ورزشگاه، کسب میزبانی مسابقات بین‌المللی، تمایل حامیان مالی برای سرمایه‌گذاری در بخش ورزش، ارتقای وضعیت اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جامعه، حضور اقشار مختلف جامعه از قبیل، معلولان، خانواده‌ها و کودکان در ورزشگاه، غنی‌سازی اوقات فراغت در جامعه، ترغیب جامعه عمومی به ورزش همگانی و در نتیجه سلامت عمومی و ارتقای هویت ملی و انسجام اجتماعی در جامعه فراهم شود.

پیشینه: پورزرنگار و انتشاری (۱۳۹۷)، در یافته‌های پژوهش خود با عنوان «مقایسه دیدگاه ذینفعان ورزش فوتبال استان گیلان درباره عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری تماشاگران» به این نتیجه دست یافتند که بین دیدگاه مربیان فوتبال استان گیلان با دیدگاه داوران فوتبال و همچنین دیدگاه بازیکنان حرفه‌ای فوتبال استان گیلان درباره عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری تماشاگران تفاوت معنی‌داری وجود دارد. الهی‌منش و معصومی (۱۳۹۷)، در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای ناهنجار در میان تماشاگران فوتبال»، رفتار ۱۰۰ هزار تماشاگر تیم‌های استقلال و پرسپولیس حاضر در ورزشگاه آزادی را در سال ۱۳۹۷ بررسی کردند. در این مطالعه که ۴۰۰ نفر از تماشاگران به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند، یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که متغیرهای پایگاه اجتماعی، ناکامی آموزشی، ارتباط با خویشان و دوستان ناهنجار، تنش در منزل، سابقه دعوا و نزاع، عوامل ورزشی (چون رفتار مربی، بازیکن، داور و مانند آنها) در بروز رفتارهای ناهنجار تماشاگران دو تیم در ورزشگاه آزادی مؤثر است. کارگر و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای دیگر با عنوان «ارائه الگوی عوامل تأثیرگذار بر امنیت رویدادهای ورزشی ایران» به این نتیجه رسیدند که عوامل مؤثر بر امنیت رویدادهای ورزشی در پنج حوزه زیرساخت‌ها، فناوری، رسانه‌ها و تبلیغات، منابع انسانی و اقدامات فرهنگی قابل تقسیم‌بندی است. شهابی، ملکی و آخوندی (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش ناجا در مواجهه با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال شهر تهران» که با روش پیمایشی و با توزیع پرسشنامه بین ۴۰۰ نفر از تماشاگران سه مسابقه استقلال - پرسپولیس، نفت - پرسپولیس و استقلال - راه‌آهن در ورزشگاه آزادی به انجام رساندند، پلیس را یکی از ارکان مهم مدیریت رفتار تماشاگران در کاهش پرخاشگری و هیجانات حاضران در

ورزشگاه دانسته و گزارش کردند که امکانات ورزشگاه محل برگزاری مسابقه فوتبال و نیز وضعیت و شرایط برگزاری مسابقه مهم ترین عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش نیروی انتظامی در رویارویی با رفتارهای خشونت آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال در شهر تهران هستند. کویان چوگلا و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهش خود با عنوان «ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بر گرایش تماشاگران فوتبال به خشونت» که بر روی ۵۰۰ نفر از تماشاگران تیم مانیسا اسپور ترکیه که هفت بازی لیگ این تیم را تماشا کرده بودند، انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که علت اصلی تمایل تماشاگران قبل از مسابقه مربوط به اتفاقات گذشته و همچنین مطالب منتشر شده در رسانه ها بوده و در حین و پس از بازی نیز علت رفتارهای خشونت آمیز تماشاگران مربوط به اشتباهات داوری و رفتار نامناسب و منفی تیم حریف بوده است. تامیر^۱ (۲۰۲۰)، با استفاده از مصاحبه های عمیق با هوادارانی که گزارش داده اند اشیاء را به داخل زمین ورزشی پرتاب می کنند، به دنبال شناسایی انگیزه های آن ها از پرتاب اشیاء است. تجزیه و تحلیل مصاحبه ها نشان داد که هواداران این اقدام را فدکاری برای تیم دانسته و اشیاء پرتاب شده را به طور تصادفی انتخاب نمی کنند، بلکه با این اقدام به دنبال انتقال پیام خاصی هستند. همچنین یافته ها نشان داد که پرتاب اشیاء توسط آن ها با سه انگیزه اصلی انجام می شود که عبارت اند از: با انگیزه یک رفتار اعتراضی در برابر بازیکنان تیم یا داور و یا بازتاب ناامیدی؛ با انگیزه تملک مالکیت، در برابر تیم رقیب و در تلاش برای تأثیرگذاری در جریان بازی و همچنین با انگیزه اقدام برتری جویی باهدف تحقیر تیم حریف. کللند و کاشمور^۲ (۲۰۱۶)، در پژوهشی دیدگاه های ۱۵۰۰ نفر از طرفداران فوتبال از سراسر انگلستان را درباره خشونت در فوتبال انگلیس بررسی کرده و اذعان کردند که تغییر راهبرد پلیس، ممنوعیت الکل، قیمت بالاتر بلیت و استفاده از دوربین مدار بسته از سال ۱۹۹۰، تا حدودی میزان پرخاشگری را به نصف کاهش داده است. همچنین استات، هاولوند و ویلیامز^۳ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «کنترل اجتماعات فوتبال در سوئد» به بررسی تاکتیک ویژه پلیس در کنترل اجتماعات فوتبال پرداخته اند. این تاکتیک که براساس نظریه های هویت اجتماعی شکل گرفته است بر گفتگوی پلیس با جمعیت و ایجاد اعتماد و اطمینان متقابل تأکید دارد. در این روش پلیس با آگاهی از هویت و فرهنگ افراد به دنبال برقراری ارتباط مؤثر با مشارکت کنندگان است. این پژوهشگران به نقش مثبت گفتگوی پلیس در کنترل اجتماعات فوتبالی اذعان کردند.

1. Tamir

2. Cleland & Cashmore

3. Stott, Havelund & Williams

بنابراین با توجه به پژوهش‌های انجام شده می‌توان چنین استنباط کرد که تاکنون مطالعه جامعی در خصوص عوامل تأثیرگذار در مدیریت انتظامی رفتار تماشاگران فوتبال در ایران وجود ندارد؛ از این رو هدف از مطالعه حاضر شناسایی پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران است. **مبانی نظری:** بی‌شک، مهم‌ترین بخش یک رویداد ورزشی حضور تماشاگران در ورزشگاه‌ها است. در سراسر جهان میلیون‌ها نفر زمان، انرژی و پول خود را برای تماشای ورزش هزینه می‌کنند و برای نشان دادن اشتیاق خود به ورزش، گاهی مسافت‌های طولانی تا محل برگزاری مسابقه را طی و بخش زیادی از درآمد خود را صرف اقامت، تهیه بلیت، غذا و هزینه پارکینگ می‌کنند (علیزاده گلریزی، ساعتچیان و الهی، ۱۳۹۲، ص ۱۲۴). تماشاگرانی که برای دیدن مسابقات ورزشی در ورزشگاه‌ها حضور می‌یابند، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های اصلی ورزش هر کشور محسوب می‌شوند، زیرا علاوه بر جذابیت، هیجان و هویت بخشی به ورزش آن کشور، منبع درآمد مهمی به‌شمار می‌آیند (نعمتی، تجاری، زارعی و اشرف گنجویی، ۱۳۹۱، ص ۱۰۸ و سادات الحسینی، ۱۳۹۳، ص ۱۶۰). با افزایش حضور هواداران در ورزشگاه‌ها و تماشای مسابقات از نزدیک و خرید بلیت مسابقات و سایر خریدهای روز مسابقه (مانند خرید کالاهایی با آرم باشگاه) توسط آن‌ها، به‌طور مستقیم، بخشی از هزینه‌های تیم‌ها تأمین می‌شود و از طرفی، با حمایت تماشاگران و رفته‌رفته معروف شدن تیم، قیمت تبلیغات کنار زمین و روی پیراهن تیم و همچنین حق پخش تلویزیونی نیز افزایش می‌یابد (علیزاده گلریزی و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۲۵)؛ بنابراین حضور تماشاگران در ورزشگاه‌ها و حمایت و تشویق آن‌ها از تیم‌های مورد علاقه خود، باعث افزایش سودآوری باشگاه‌ها و خارج شدن آن‌ها از وابستگی به دولت خواهد شد. در همین راستا بازاریاب‌های ورزشی تمام تلاش خود را برای حضور حداکثری تماشاگران و هواداران به ورزشگاه انجام می‌دهند (تئودوراکیس، الکساندریس، تسیجیلِس و کاروونی^۱، ۲۰۱۳، ص ۸۷). یکی از بزرگ‌ترین خطرهایی که برگزارکنندگان رویدادهای ورزشی با آن مواجه هستند، از کنترل خارج شدن تماشاگران است. تماشاگران ممکن است به دلایل مختلفی آشفته و عصبانی شوند. گاهی تماشاگران در ابتدا آرام هستند، ولی ناگهان با بروز حادثه یا تصمیمی، گروهی از آنان برای حمله و ورود به زمین، ناآرام و غیرقابل کنترل می‌شوند. کنترل جمعیت تماشاگران به‌هنگام بروز ناآرامی و آشوب انجام می‌شود اما مدیریت رفتار تماشاگران فرآیند تصمیم‌گیری پیشگیرانه، قبل از ناآرام شدن تماشاگران است. خطرات به‌طور ذاتی

در ورزش وجود دارند و حتی ایمن ترین برنامه ها هم هرگز نمی توانند از حوادث جلوگیری کنند. قوانین از مدیران ورزشی و مدیریت انتظامی انتظار دارد که برنامه های مدیریت رفتار تماشاگران را در محیط ایمن برایتما می شرکت کنندگان در ورزش، تدوین کنند (آزادان، ۱۳۹۴، ص ۳۸). از این رو یکی از مهم ترین وظایف مدیران اماکن، مدیریت رفتار تماشاگران است. جنبه های زیادی از مدیریت رفتار تماشاگران وجود دارد. مدیریت رفتار تماشاگران شامل خط مشی های محل استقرار و صندلی، علائم و راهنماها، امنیت و مستقر کردن افراد ناتوان و معلول است. این بخش جنبه های مهم مدیریت رفتار تماشاگران و فنون ترکیب یافته برای به حداقل رساندن مشکلات را ارزیابی می کند. به عبارتی، «مدیریت رفتار تماشاگران، ترغیب و واداشتن تماشاگران به انجام کاری است که شما می خواهید» (گیل، ۱۳۹۲).

خسونت و پرخاشگری: خسونت و پرخاشگری عملی است که هدفش اعمال صدمه، آسیب و رنج جسمانی یا روانی است. در تعریف نسبتاً جامع دیگری، پرخاشگری این گونه تعریف می شود: پرخاشگری ناظر بر رفتاری است که با نیت تخریب اموال یا صدمه زدن به شخص دیگر انجام می شود و متضمن بی توجهی محض به سلامت دیگران و شاید خود است؛ پیامدهای پرخاشگری ممکن است فیزیکی یا روانشناسانه باشد. پرخاشگری واکنشی غریزی به هجوم، ناکامی و رقابت برای دستیابی به منابعی است که بیشتر از طریق برخورد بدنی تجلی می یابد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳، ص ۲۴). سه نوع پرخاشگری را میان تماشاگران ورزشی می توان از یکدیگر متمایز کرد: کلامی، غیرکلامی و بدنی. رفتارهای اهانت آمیز، سوت زدن، مسخره کردن و مانند آن، جزء پرخاشگری کلامی محسوب می شوند. هدف این نوع پرخاشگری، تحقیر بازیکنان و هواداران تیم حریف و داوران مسابقه است. پرخاشگری غیرکلامی تماشاگران ورزشی، پرخاشگری هایی همچون تهدید با مشت گره کرده و ژست های اهانت آمیز است. پرخاشگری بدنی، با دست های خالی یا ابزار (اشیاء پرتابی، زنجیر، چاقو و مانند آن) بیشتر علیه داوران، بازیکنان حریف و گاهی علیه عابران پیاده، سایر شهروندان و گاهی علیه پلیس استفاده می شود (اسپایج^۲، ۲۰۱۴، ص ۱۴۹ و وثوقی و خسروی نژاد، ۱۳۸۸، ص ۱۱۹).

وندالیسم^۳: وندالیسم در لغت به معنای ضدیت با صنعت و آثار فناوری و وحشیگری است. می توان وندالیسم را رفتار معطوف به تخریب و خرابکاری اموال، تأسیسات و متعلقات عمومی دانست. برخی

1. Gil

2. Spaaij

3. Vandalism

از صاحب نظران معتقدند که رفتارهای وندالیستی، نوعی واکنش خصمانه و کینه توزانه در برابر فشارها، ناملایمات و شکست‌های اجتماعی است. برخی دیگر از پژوهشگران این رفتار خشونت‌آمیز را با محرومیت عاملان، با شاخص‌هایی چون سطح پایین تحصیلات و شرایط دشوار زندگی تبیین می‌کنند (نیازی پور و سهرابی، ۱۳۹۲، ص ۸۲ و انوشه، آقامحسنی فشمی و موسوی نقابی، ۱۳۹۷، ص ۱۷۳).

از آنجا که مجموعه‌ای از عوامل به هم پیوسته باعث بروز پدیده خشونت در ورزش می‌شوند، این پدیده به یک پدیده اجتماعی پیچیده و بااهمیت مبدل شده است. پدیده‌های اجتماعی تحت تأثیر عوامل مختلفی امکان ظهور و بروز پیدا می‌کنند و کمتر اتفاق می‌افتد که یک پدیده اجتماعی، تنها تحت تأثیر یک عامل بروز پیدا کند. رفتارهای خشونت‌آمیز و پر خاشگرانه تماشاگران فوتبال نیز به عنوان یک پدیده اجتماعی از این قاعده جدا نبوده و عوامل مختلف روان‌شناختی و جامعه‌شناختی در بروز رفتار آن‌ها تأثیر گذار است (کارگر، غفوری، محمدی مقدم و مرادی سیاسر، ۱۳۹۷، ص ۲). پژوهش‌های علمی انجام شده در زمینه خشونت و پر خاشگری تماشاگران فوتبال هر کدام در شرایط و بسترهای اجتماعی خاصی انجام شده‌اند؛ بنابراین محققین مختلفی که در این زمینه به تحقیق و پژوهش پرداخته‌اند، به عوامل مختلفی که در بروز این ناهنجاری اجتماعی مؤثر هستند، توجه داشته‌اند. تمرکز پژوهشگران و محققان به متغیرها و عوامل گوناگون در بروز و ظهور یک پدیده خاص نباید باعث اشتباه و گمراهی در تبیین آن پدیده شود. به‌طور مثال در این خصوص برخی پژوهشگران بیشتر به طبقه اجتماعی، بیکاری، وضعیت داوری، مصرف مشروبات الکلی تماشاگران فوتبال و تأثیر آن‌ها بر رفتارهای نابهنجار تأکید دارند (تیلور، استرانگ و دیسلی^۱، ۲۰۱۸ و وب، دیکس، تلول، کامپ و رکس لایور^۲، ۲۰۱۹). در صورتی که سایر پژوهشگران بر عواملی از قبیل سن، وضعیت تأهل، تربیت خانوادگی، عوامل اجتماعی شدن و تهییج تماشاگران از طرف مربیان و بازیکنان تأکید دارند (فروغی پور و رضائیان زاده جهرمی، ۱۳۹۲). برخی دیگر از پژوهشگران برخلاف دو گروه یادشده بر نقش نیروی انتظامی در بروز رفتارهای او باشگری در فوتبال تأکید دارند (استرانگ و دیسلی^۳، ۲۰۱۸). نتایج پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور نیز بیشتر بر متغیرهایی همچون جمعیت انبوه، سن، تعصب به تیم، سابقه درگیری و حساسیت مسابقه تأکید داشته‌اند (الهی منش و معصومی، ۱۳۹۷ و شفیع و همکاران، ۱۳۹۵)؛ سایر پژوهشگران نیز متناسب با شرایط پژوهش خود هر یک بر عوامل خاصی تأکید داشته‌اند که گاهی با عوامل مورد بررسی توسط دیگران متفاوت است. این اختلافات در

1. Taylor, Strang & Disley

2. Webb, Dicks, Thelwell, Kamp & Rix-Lievre

3. Strang & Disley

شناسایی عوامل تأثیرگذار بر رفتار تماشاگران فوتبال، از طرف پژوهشگران مختلف نشان‌دهنده گستردگی عوامل تأثیرگذار بر مدیریت رفتار تماشاگران در زمینه‌های مختلف است.

روش

پژوهش کیفی حاضر از نظر هدف توسعه‌ای- کاربردی است که با استفاده از پارادایم تفسیری و از طریق رویکرد استقرایی و به روش تحلیل مضمون انجام شد. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از دو شیوه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انفرادی و مصاحبه به شیوه گروه کانونی^۱ استفاده شد. جامعه مشارکت‌کنندگان شامل خبرگان، متخصصان و صاحب‌نظران مرتبط با برگزاری رویدادهای ورزشی به‌ویژه مسئولان برقراری نظم و امنیت در ورزشگاه‌ها (از قبیل مسئولان امنیتی- انتظامی وزارت کشور، حراست فدراسیون فوتبال، سازمان لیگ فوتبال، فرماندهان انتظامی و یگان ویژه استان‌های دارای تیم‌های لیگ برتری) و همچنین اساتید متخصص علمی و دانشگاهی مرتبط با مدیریت رفتار تماشاگران و رفتارهای جمعی شامل اساتید مدیریت ورزشی، جامعه‌شناسی اجتماعی، روانشناسی اجتماعی و اساتید دانشگاه علوم انتظامی امین بودند. از این رو با در نظر گرفتن ویژگی‌های جامعه مشارکت‌کننده از روش نمونه‌گیری قضاوتی هدفمند استفاده و براساس اصل اشباع نظری با ۲۲ نفر مصاحبه انفرادی و یک جلسه گروه کانونی ۷ نفره انجام شد. مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته فردی با هر کدام از مشارکت‌کنندگان ۳۰ تا ۷۰ دقیقه طول کشید و گروه کانونی نیز ۱۶۰ دقیقه به طول انجامید. مصاحبه‌های انجام‌شده ضبط و فایل صوتی آن‌ها تبدیل به نوشتار شد. پس از هر مصاحبه کدهای آن استخراج و دسته‌بندی شده و سپس مصاحبه بعدی براساس داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های قبلی تنظیم و اجرا می‌شد. به‌منظور غلبه بر سوگیری‌های ذاتی که ناشی از بکارگرفتن یک روش، یک مشاهده‌گر و یا یک نظریه در مطالعات است و همچنین افزایش اعتماد و اعتبار اطلاعات، از روش مثلث‌سازی با رویکردهای متعدد در این مطالعه استفاده شد. در همین راستا، از نمونه‌گیری هدفمند، مصاحبه با افراد با تخصص‌ها، رشته‌های مختلف و مرتبط، مطالعه مستندات و مقایسه یافته‌های حاصل و همچنین از سایر صاحب‌نظران در کدگذاری داده‌ها و تشکیل شبکه مضامین استفاده شد. همچنین برای ارتقای روایی و پایایی داده‌ها از دوروش بازمینی توسط مشارکت‌کنندگان و خبرگان غیرشرکت‌کننده در پژوهش استفاده شد. در روش بازمینی، از ۵ نفر از مصاحبه‌شوندگان خواسته شد تا گزارش نهایی، فرآیند تحلیل و مضامین

به دست آمده را بازبینی کرده و نظر خود را در ارتباط با آن‌ها ابراز کنند. به زعم این افراد، یافته‌های پژوهش تاحد زیادی منعکس کننده واقعیت موجود در خصوص پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران است. در روش مرور توسط خبرگان غیرشرکت کننده نیز با همکاری ۴ نفر از اعضای هیئت علمی، گزارش یافته‌های پژوهش مرور و پس از دریافت نظرات اصلاحی، ویرایش لازم انجام شد. همچنین در این پژوهش از نرم افزار مکس کیودا برای دسته بندی و کدگذاری‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

جامعه مشارکت کننده دارای میانگین سنی ۴۹/۲ (سال) و میانگین سابقه کاری مرتبط با موضوع پژوهش ۲۴/۴۴ سال بود. ۹۶/۵۵ درصد آن‌ها مرد، ۶۵/۵۲ درصد دارای مدرک دکتری و ۳۱/۰۳ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند. سایر ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۹۶/۵۵
	زن	۳/۴۵
تحصیلات	کارشناسی	۳/۴۵
	کارشناسی ارشد	۳۱/۰۳
رشته	دکتری	۶۵/۵۲
	رشته‌های فرماندهی و انتظامی و نظامی	۲۷/۵۹
تحصیلی	جامعه‌شناسی	۲۷/۵۹
	روانشناسی اجتماعی	۱۳/۷۹
	مدیریت ورزشی	۲۰/۶۹
	سایر رشته‌ها	۱۰/۳۴
تعداد کل = ۲۹		

در مجموع حدود ۲۵۵ صفحه ۳۰۰ کلمه‌ای متن مصاحبه مرتبط با موضوع پژوهش به دست آمد. با توجه به اهداف پژوهش، کدگذاری در سه مرحله، شامل کدگذاری مضامین پایه، مضامین سازمان دهنده یا محوری و مضامین فراگیر انجام شد. به عبارتی ابتدا داده‌های متنی با در نظر گرفتن اهداف پژوهش مطالعه شد و کدها و مضامین پایه شناسایی شدند، سپس مضامین شناسایی شده دارای مفاهیم یکسان

یا همگرایی معنایی در یکدیگر ادغام شده و مضامین سازمان دهنده و سپس مضمون فراگیر را تشکیل دادند. سرانجام ۲۶۱ کد با در نظر گرفتن کدهای تکراری، ۴۴ مضمون پایه، ۶ مضمون سازمان دهنده و ۱ مضمون فراگیر با عنوان پیشایندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران به دست آمد که در ادامه این فرآیند در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. مضامین پایه و سازمان دهنده مضمون فراگیر پژوهش

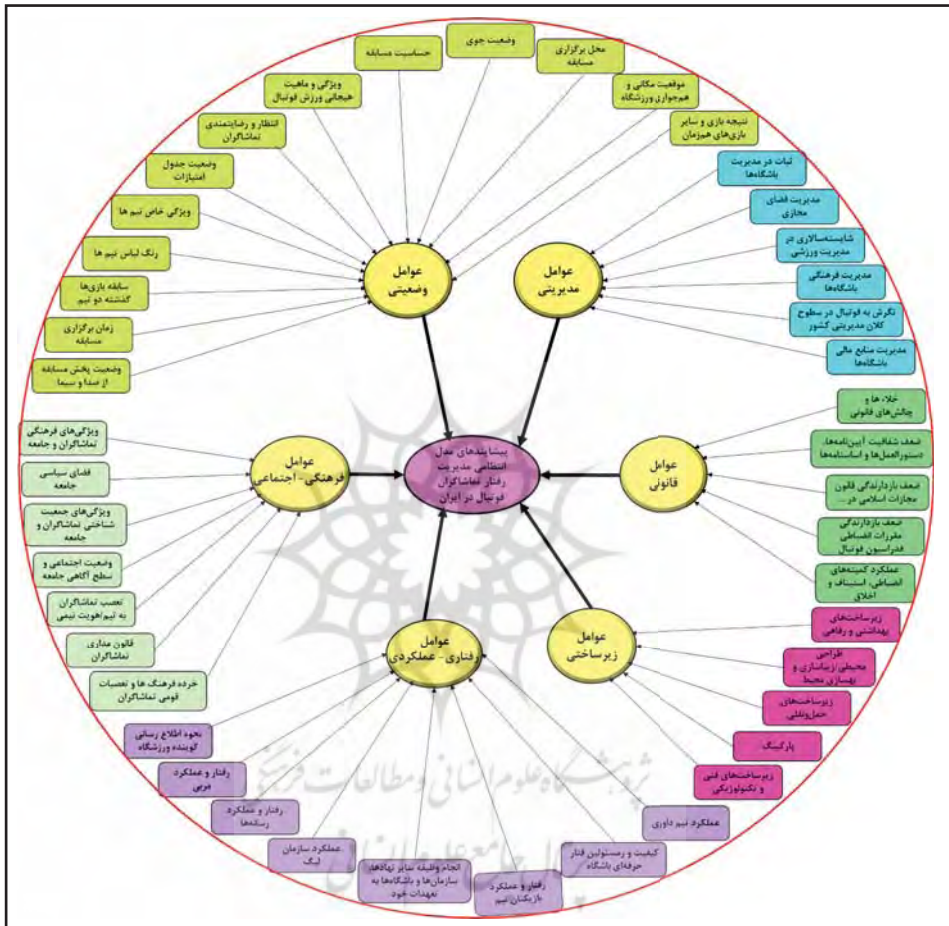
مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده
	ثبات در مدیریت باشگاهها	زیرساخت‌های فنی و فناوریانه ورزشگاه	
	مدیریت فضای مجازی (در باشگاهها و جامعه)	زیرساخت‌های بهداشتی و رفاهی ورزشگاه	
عوامل مدیریتی	شایسته‌سالاری در مدیریت ورزشی	طراحی محیطی / زیباسازی و بهسازی محیط ورزشگاه	عوامل
	نگرش به فوتبال در سطوح کلان مدیریتی کشور	زیرساخت‌های حمل‌ونقلی (ایستگاه مترو، اتوبوس و مانند آنها)	زیرساختی
	مدیریت فرهنگی باشگاهها	پارکینگ	
	مدیریت منابع مالی باشگاهها	عملکرد تیم داوری	
	محل برگزاری مسابقه	رفتار و عملکرد مربی	
	موقعیت مکانی و هم‌جواری ورزشگاه	رفتار و عملکرد بازیکنان تیم	
	وضعیت پخش مسابقه از صداوسیما	عملکرد سازمان لیگ	عوامل رفتاری-عملکردی
	وضعیت جوی	رفتار و عملکرد رسانه‌ها	
	حساسیت مسابقه	کیفیت و رفتار حرفه‌ای مسئولان باشگاه	
	وضعیت جدول امتیازات	نحوه اطلاع‌رسانی گوینده ورزشگاه	
عوامل وضعیتی	نتیجه بازی و سایر بازی‌های هم‌زمان	انجام وظیفه سایر نهادها، سازمان‌ها و باشگاهها به تعهدات خود	
	سابقه بازی‌های گذشته دو تیم	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی تماشاگران و جامعه	
	زمان برگزاری مسابقه / تقویم ورزشی (هفته، روز و ساعت)	ویژگی‌های فرهنگی تماشاگران و جامعه	
	انتظار و رضایت‌مندی تماشاگران	فضای سیاسی جامعه	
	ویژگی و ماهیت هیجانی ورزش فوتبال	وضعیت اجتماعی و سطح آگاهی جامعه	عوامل فرهنگی-اجتماعی
	ویژگی خاص تیم‌ها	قانون‌مداری تماشاگران	
	رنگ لباس تیم‌ها	خرده‌فرهنگ‌ها و تعصبات قومی تماشاگران	
	ضعف بازدارندگی قانون مجازات اسلامی در پیشگیری از رفتار ناپهناجر تماشاگران	میزان تعصب تماشاگران به تیم / هویت تیمی	
	ضعف بازدارندگی مقررات انضباطی فدراسیون فوتبال در پیشگیری از رفتار ناپهناجر تماشاگران		عوامل قانونی
	خلأها و چالش‌های قانونی		
	ضعف شفافیت آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و اساسنامه‌ها		
	عملکرد کمیته‌های انضباطی، استیناف و اخلاق		

تحلیل مضامین پایه شناسایی شده نشان داد که در بین آن مشابهت‌هایی وجود دارد. همین مسئله به دسته‌بندی آن‌ها در قالب شش مضمون سازمان‌دهنده مشتمل بر عوامل مدیریتی؛ عوامل وضعیتی؛ عوامل قانونی؛ عوامل زیرساختی؛ عوامل رفتاری - عملکردی و عوامل فرهنگی - اجتماعی منجر شد. در ادامه نمونه‌ای از متن مصاحبه و مضامین پایه و سازمان‌دهنده («عامل فرهنگی - اجتماعی») در قالب جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. نمونه متن مصاحبه و مضامین پایه و سازمان‌دهنده عامل فرهنگی - اجتماعی

ردیف	نمونه متن مصاحبه	مضامین پایه	مضمون سازمان‌دهنده
۱	در انگلیس ما می‌بینیم با وجود خشونت‌ها و هولیگانسیم‌هایی که قبلاً وجود داشت امروزه فرد در یک متری زمین هم قرار می‌گیرد و کاری انجام نمی‌دهد و حق ندارد که بازیکن را لمس کند.	قانون‌مداری تماشاگران	
۲	در کنترل جمعیت چه ورزشی و چه غیر ورزشی ما دروس روانشناسی و جامعه‌شناسی خواندیم و می‌دانیم که باید همیشه جمعیت مقابل خودمان را بشناسیم و بدانیم با چه کسانی سروکار داریم و کدام جمعیت ناآرام هست که باید آرامش کنیم. ترکیب جمعیت ما چی هست؟ جنسشان چی هست؟ که در ایران در ورزشگاه‌ها معمولاً جنس مذکر است. سن جمعیت چه سنی هست و در چه رنج و دامنه سنی هستند؟ که معمولاً در ورزشگاه از بچه هست تا پیر مرد و تعداد جمعیت چقدر هست؟ پس با توجه به سن، جنس و تعداد جمعیت که ترکیب جمعیت را مشخص می‌کنند ما می‌توانیم برای هر جمعیتی تصمیم‌گیری کنیم و بدانیم که چگونه آن‌ها را مدیریت کنیم.	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی تماشاگران و جامعه	
۳	ممکن است که در یک بازی تراکتورسازی گل هم بخورد اما همه باهم بگویند «عیبی یخت»! تماشاگران بافرهنگی هستند؛ و با شور و علاقه به تراکتور فقط بازی را دنبال می‌کنند و علاقه خاصی به تراکتور دارند.	ویژگی‌های فرهنگی تماشاگران و جامعه	عوامل فرهنگی - اجتماعی
۴	هر تیمی دارای یک سری هوادار هست که دارای ویژگی‌های خاص خود هستند هم از نظر ترکیبی، سن و جنس و تعداد و هم از نظر فرهنگی و هم ایدئولوژی که دارند ما آرایش مناسبی می‌گیریم و مشخص می‌کنیم که نیروی اقدام‌کننده کی باشد؟	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی تماشاگران و جامعه	
۵	مثلاً امسال که ما انتخابات را داریم «موضوعات سیاسی هم همان‌طور که گفتم تأثیرگذار می‌باشد» مثلاً انتخابات مجلس شورای اسلامی، آقایانی که می‌خواهند کاندید شوند می‌خواهند از این ظرفیت استفاده کنند همین موضوع به یک چالش تبدیل می‌شود	فضای سیاسی جامعه	
۶	یکی دیگر از مواردی که ممکن است بر روی رفتار تماشاگران تأثیرگذار باشد بحث‌ها و اتفاقات سیاسی مهمی است که در زمان بازی به وقوع می‌پیوندد و ممکن است بسیاين از این فرصت حضور جمعیت زیاد ورزشی برای رسیدن به اهداف سیاسی استفاده کنند.	فضای سیاسی جامعه	
۷	رفتارهای ناهنجار دو تا علت می‌توانند داشته باشند. علت‌های دور و علت‌های نزدیک، وضعیت اجتماعی و علت‌های دور که همان فقر، فرهنگ و آموزش است و	وضعیت اجتماعی و سطح آگاهی جامعه	

سرانجام شبکه مضامین، مضمون فراگیر پیشا پندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران شامل ۶ مضمون سازمان دهنده و ۴۴ مضمون پایه به صورت شکل ۱ تشکیل شد.

شکل ۱. شبکه مضامین پیشا پندهای مدل انتظامی مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال در ایران

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد مجموعه‌ای از عوامل در ایجاد رفتار مثبت و بهنجار تماشاگران فوتبال نقش دارند. به عبارتی، برای بهبود رفتار تماشاگران و شکل‌گیری رفتار مثبت هواداران توسط نیروی انتظامی تنها یک عامل مؤثر نیست، بلکه رفتار بهنجار تماشاگران حاصل توجه و اقدام متناسب نیروی انتظامی به عوامل مدیریتی؛ عوامل وضعیتی؛ عوامل قانونی؛ عوامل زیرساختی؛ عوامل رفتاری-عملکردی

و عوامل فرهنگی- اجتماعی است که در ادامه به بحث و نتیجه‌گیری پیرامون هرکدام از آن‌ها پرداخته خواهد شد. این نتایج به‌نوعی با نتایج پژوهش‌های آقای و همکاران (۱۳۹۸)؛ الهی‌منش و معصومی (۱۳۹۷)؛ پورزرنگار و انتشاری (۱۳۹۷)؛ کارگر و همکاران (۱۳۹۵)؛ شهابی و همکاران (۱۳۹۵)؛ اندام و سلیمی (۱۳۹۵)؛ تامیر (۲۰۲۰)؛ تاسیک (۲۰۱۸)؛ استرانگ و دیسلی (۲۰۱۸)؛ ستات، هاولوند و ویلیامز (۲۰۱۸)؛ گلینسک، استرانگ و دیسلی (۲۰۱۸) و کوین چوگلا و همکاران (۲۰۱۴) همخوان است. در هرکدام از پژوهش‌های یادشده، برخی از مضامین پایه مرتبط با عوامل شناسایی شده در این مطالعه، به‌عنوان عوامل مؤثر بر رفتارهای تماشاگران فوتبال مورد توجه قرار گرفته است.

در خصوص عوامل مدیریتی، باتوجه به مضامین پایه ۶ گانه به‌دست آمده، طبیعی است چنانچه مدیران با تخصص و تعهد در سازمان‌های مرتبط با فوتبال و باشگاه‌ها به‌کارگیری شوند و بدانند که مدیریت آن‌ها نیز مدیریت اثباتی است و تحت تأثیر اتفاقات مختلف از جمله شکست و کسب نتیجه، در کوتاه‌مدت عوض نمی‌شوند، با اطمینان خاطر بیشتری به همه ابعاد مدیریتی باشگاه از جمله مدیریت منابع مالی، مدیریت فرهنگی که نیاز به برنامه‌ریزی‌های بلندمدت دارد و همچنین مدیریت فضای مجازی خواهند پرداخت. باتوجه به اینکه بسیاری از باشگاه‌ها از عنوان فرهنگی ورزشی برخوردارند، توجه مدیران به انجام فعالیت‌های فرهنگی در قبال هواداران باشگاه، به‌موازات انجام فعالیت‌های ورزشی می‌تواند تأثیرات مطلوبی در راستای بروز رفتارهای بهنجار تماشاگران داشته و در نتیجه مدیریت انتظامی نیز در راستای برقراری نظم و امنیت رویدادهای ورزشی با چالش‌های کمتری روبرو خواهد بود. همچنین یکی از چالش‌های کنونی پیش روی نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران مدیریت ضعیف فضای مجازی توسط مدیران باشگاه‌ها است. در این خصوص یکی از خبرگان و صاحب‌نظران مشارکت‌کننده معتقد است «فضای مجازی را خود باشگاه باید نظارت کند. باشگاه باید سایت‌هایی را که با اسم و نام و پیشوند و پسوند یک باشگاه در حال فعالیت هستند را شناسایی کند و علیه آن‌ها طرح دعوا و شکایت کند. متأسفانه تا به امروز هم خیلی فضای مجازی در کنترل باشگاه‌ها هم نیست. اولاً خودشان نیامدند فضای مجازی مناسبی در قالب باشگاه خودشان ایجاد کنند و به هواداران و مخاطبین مطلب و خوراک بدهند و دوم اینکه اگر کسی در یک گوشه‌ای از دنیا خوراک سایت آن‌ها را تأمین می‌کند و رفتند برخورد کنند باشگاه مقصر است و تنش ناشی از آن به روی سکوها کشیده می‌شود. همچنین برخی از باشگاه‌ها

صفحات تلگرامی و اینستاگرامی خودشان را می‌دهند دست لیدرها و آن‌ها هم پیام و متن می‌گذارند و تهدید می‌کنند و چون سرور و مدیریت این پیام‌رسان‌ها در اختیار نیروی انتظامی نیست بنابراین نیروی انتظامی برای مدیریت رفتار تماشاگران محتوای منتشرشده را رصد و براساس آن اقدامات لازم را پیش‌بینی می‌کند».

در خصوص عوامل وضعیتی، باتوجه به مضامین پایه ۱۳ گانه به‌دست آمده، برخی از پژوهشگران بر این عقیده‌اند که در ورزش فوتبال بیش از سایر رشته‌های ورزشی حوادث ناگوار از جمله رفتارهای خشن و پرخاشجویی بین طرفداران و هواداران تیم‌ها مشاهده می‌شود و از این نظر فوتبال جایگاه بالاتری دارد. خصوصیات و ماهیت هیجانی این رشته ورزشی باعث جلب توجه مردم سراسر جهان به آن شده و روزه‌روز بر تعداد تماشاگران آن افزوده می‌شود. تعطیلی جلسات مهم سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای مختلف و تعطیلی کسب‌وکار مردم حین برگزاری مسابقات حساس فوتبال، حاکی از هیجان مفرط حاکم بر این رشته ورزشی است (احسانی، کوزه‌چیان، خبیری و آزادان، ۱۳۹۸، ص ۸۴). از سوی دیگر، با حرفه‌ای شدن ورزش فوتبال و پخش مسابقات مهم از صداوسیما، نتایج مسابقات و رده‌بندی تیم‌ها در جدول امتیازات به‌ویژه در هفته‌های پایانی لیگ، اهمیت و حساسیت بیشتری پیدا می‌کند. از این رو چنانچه مسابقات بین تیم‌های رقیب در شرایط جوی مناسب و در یک روز تعطیل برگزار شود با استقبال بیشتری از سوی تماشاگران همراه خواهد شد. در این صورت چنانچه مسئولان برگزاری مسابقات از جمله نیروی انتظامی شرایط و وضعیت را به‌خوبی پیش‌بینی نکرده باشند و تمهیدات لازم را متناسب با شرایط و وضعیت در نظر نگرفته باشند؛ حضور تعداد زیادی تماشاگران در ورزشگاه‌ها ممکن است بروز احساسات، هیجان‌ات و واکنش‌های نابهنجار تماشاگران را به‌صورت شعار، پرتاب اشیاء، فحاشی، جنجال، آشوب، تخریب استادیوم و یا آسیب رساندن به دیگران در پی داشته باشد (الهی‌منش و معصومی، ۱۳۹۷، ص ۷۹). همچنین لازم است مسئولان نیروی انتظامی سابقه بازی‌های گذشته دو تیم را نیز بررسی کنند و چنانچه بازی‌های گذشته آن‌ها با درگیری و خشونت همراه بوده، ممکن است تماشاگران تیم میزبان درصدد تلافی باشند. از این رو اقدامات پیشگیرانه لازم باید مدنظر قرار گیرد.

همچنین، براساس اصول و شواهد تماشاگران هیچ نتیجه‌ای را غیر از برد قبول نمی‌کنند بنابراین ناهمخوانی انتظار تماشاگران از نتیجه واقعی بازی موجب بروز هیجان خواهد شد. در صورتی که نتیجه

بهرتر از انتظار تماشاگران باشد باعث ایجاد هیجان مثبت و در غیر این صورت سبب بروز هیجان منفی شده و پیش‌زمینه بروز اغتشاش، خشونت و بی‌نظمی را در بین تماشاگران فراهم می‌کند و هر عاملی که سبب ناکامی آن‌ها شود (عملکرد داور، مربی، بازیکن و مانند آنها)، در معرض پرخاشگری و فحاشی آن‌ها قرار می‌گیرد (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۶۴).

در خصوص عوامل قانونی، باتوجه به مضامین پایه ۵ گانه به‌دست آمده، با عنایت به اینکه باوجود تدابیر کیفی گسترده (در معنای اعم) که برای مقابله با خشونت ورزشکاران و اوباشگری تماشاگران در فوتبال اندیشیده می‌شود، متأسفانه هنوز هم شاهد حوادث تلخ و ناگواری در این حوزه هستیم، از این رو می‌توان عدم توفیق در مقابله با این پدیده ناهنجاری اجتماعی در ورزش فوتبال را به‌عنوان شکست رویکردهای قضایی و کیفی تلقی کرد (آقایی، طاهری و اندام، ۱۳۹۸)؛ بنابراین نشان می‌دهد که سیاست کیفی در مقابله با پدیده خشونت و اوباشگری تماشاگران فوتبال با چه چالش‌هایی روبرو است که قادر نیست از تمام ظرفیت و توان خود استفاده کند. در همین راستا، ویژگی‌های تماشاگران فوتبال در ایران به‌ویژه سن پایین آن‌ها، سبب شده است که دست قانون‌گذار در استفاده از تنبیهات مختلف بسته باشد، زیرا باتوجه به سیاست‌های کیفی مبتنی بر مدارا و مسامحه با نوجوانان و جوانان، استفاده از همه ظرفیت‌های قضایی و حقوقی موجود در قانون و آیین‌نامه‌های موجود برای مقابله با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران امکان‌پذیر نیست (جوان‌جعفری و صفری، ۱۳۹۷، ص ۴۷ و تاسیک، ۲۰۱۸)؛ بنابراین بی‌توجهی به ویژگی‌های سنی تماشاگران، یکی دیگر از چالش‌های حقوقی در برخورد با خشونت تماشاگران فوتبال است که باعث شده است حقوق کیفی برای برخورد مناسب با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران تأثیرگذاری لازم را نداشته باشد و در عمل قوانین حقوقی و آیین‌نامه‌ها انضباطی فدراسیون فوتبال به‌ایزاد بدون استفاده‌ای برای کنترل ناهنجاری اجتماعی تماشاگران تبدیل شوند. در همین راستا نیز یکی دیگر از ایرادات قابل توجه در سیاست‌های کیفی و حقوقی کشور برای مقابله با اوباشگری تماشاگران فوتبال، در نظر گرفتن جریمه‌های نقدی با مبالغ کلان بدون توجه به ویژگی‌های تماشاگران از قبیل سطح درآمد آنان است. از این رو باتوجه به اینکه الگوی خشونت و اوباشگری تماشاگران در کشورهای مختلف متفاوت است، لازم است با مطالعات و تحقیقات در این زمینه، سیاست‌های کیفی متناسب با الگوهای بومی کشور

تدوین تا از کارآمدی لازم برخوردار باشند.

همچنین در ارتباط با اسناد بالادستی و دستورالعمل‌های ابلاغی از وزارت کشور با این‌که وظیفه هر کدام از سازمان‌ها مشخص شده است اما در عمل بسیاری از سازمان‌ها به وظایف تعیین شده در این دستورالعمل توجهی نداشته یا در ارتباط با مقررات انضباطی فدراسیون فوتبال کمیته‌های مربوطه در اجرای آن با جدیت برخورد نمی‌کنند در نتیجه بازیکنان و تماشاگران به اجرای مفاد آن توجه چندانی ندارند. در این خصوص یکی از خبرگان و صاحب‌نظران مشارکت‌کننده معتقد است «... یک بازیکن را به دلیل یک تخلف محروم کردند فردایش می‌بینید با یک بهانه دیگر و با وساطت یک نفر دیگر بخشیده می‌شود و سایر بازیکنان وقتی مشاهده می‌کنند که این تنبیهات خیلی اعتباری ندارد و فردا بخشیده می‌شود فرد جری‌تر می‌شود و فردا اقدامات بدتری انجام می‌دهد و برای آن‌ها بدآموزی دارد».

در خصوص عوامل قانونی، با توجه به مضامین پایه ۵ گانه به دست آمده، می‌توان گفت که محدودیت‌ها به ویژه در زمینه زیرساخت‌های بهداشتی و رفاهی ورزشگاه؛ طراحی محیطی ورزشگاه؛ سرویس‌های ایاب و ذهاب و پارکینگ به عنوان محرک‌هایی برای بروز رفتارهای تهاجمی عمل می‌کنند. این نتایج می‌تواند ناشی از این باشد که بسیاری از نارسایی‌ها در ورزشگاه‌های کشور، به دلیل حفظ نشدن احترام هوادار یا تماشاگر در استادیوم است؛ زیرا هواداری که امکان استفاده از سرویس بهداشتی مناسب، تغذیه مناسب و نمازخانه مناسب را ندارد، نمی‌تواند در موارد مختلف بر فشارهای موجود غلبه کند و شاید ناچار به پرخاشگری و بی‌احترامی به داور، کادر حریف و حتی بازیکنان تیم خودی شود؛ بنابراین ایجاد امکانات رفاهی باعث کاهش استرس و فشار ناشی از مسائل موجود در سالن خواهد شد. همچنین در خصوص زیرساخت‌های فنی و فناوری در ورزشگاه؛ امروزه در دنیا از بهترین فناوری‌های روز دنیا در عرصه فوتبال و زیرساخت‌های ورزشگاهی استفاده می‌شود و آخرین دستاوردهای خودشان را در مسابقات و رویدادهای مهمی ورزشی رونمایی می‌کنند مثل سیستم‌های دوربین‌های مداربسته، ویدئو چک‌ها، دستگاه‌هایی که عبور توپ از خط دروازه را تشخیص می‌دهند و سایر سیستم‌های ارتباطی که هرکدام از آن‌ها به نوعی می‌توانند رفتار تماشاگران را تحت تأثیر قرار دهد. به عنوان مثال استفاده از دوربین‌های مداربسته تا حدودی رفتار هواداران را کنترل خواهد کرد؛ زیرا وقتی نتوان هویت افراد مشارکت‌کننده را مشخص کرد، اعمال ضداجتماعی و غیراخلاقی آن‌ها افزایش می‌یابد؛ اما با استفاده از دوربین‌های مداربسته، افراد خاطی

به راحتی شناسایی می‌شوند و این ترس از شناسایی شدن موجب می‌شود که رفتار مثبت و شایسته‌ای را از خود نشان دهند.

در خصوص عوامل رفتاری- عملکردی، باتوجه به مضامین پایه ۸ گانه به دست آمده، شواهد نشان می‌دهد، قضاوت اشتباه داوران به خصوص در مسابقات حساس مهم‌ترین عامل در برهم خوردن نظم ورزشگاه است که این موضوع اثر مستقیم بر رفتار تماشاگران در رابطه با بروز پرخاشگری و اغتشاش ورزشی دارد. بعد از عملکرد داوران، عملکرد تیم‌ها، رفتار مربیان و ورزشکاران که به عنوان الگوی رفتاری تماشاگران هستند یکی از عوامل ایجاد رفتارهای نابهنجار محسوب می‌شود (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۶۳). تماشاگران از رفتار ورزشکاران مشهور، مربیان و داوران تقلید می‌کنند و هنگامی که آن‌ها رفتار پرخاشجویان و خشونت‌آمیز از خود بروز می‌دهند، تماشاگر نیز به تقلید و الگوگیری از آن‌ها می‌پردازد. هنگامی که فرد می‌بیند بازیکن و مربی تیم محبوب خود، به بازیکن حریف و داور، به شدت اعتراض می‌کند، او نیز به تقلید از آن‌ها به داور و بازیکن رقیب، فحش و ناسزا می‌گوید و این زمینه‌ساز بروز رفتار پرخاشگرانه تماشاگر می‌شود؛ در حقیقت رفتار مربیان، داوران و بازیکنان حرفه‌ای فوتبال تأثیر مستقیم و بسزایی در رفتار تماشاگران دارد و در صورت ایجاد تشنج در بین آن‌ها باعث بروز رفتارهای پرخاشگرانه در تماشاگران می‌شود (پورزرنگار و انتشاری، ۱۳۹۷). در ارتباط با رفتار بازیکنان، چنانچه تماشاگران خطای بازیکنان تیم حریف بر روی بازیکنان تیم مورد علاقه را عمدی و شدید تشخیص دهند، به تناسب واکنش‌هایی مانند فریادهای اعتراضی، هو کردن، فحاشی، توهین و پرتاب اشیاء به داخل زمین و به سمت بازیکن خاطی را انجام می‌دهند. در برخی موارد واکنش‌های پرخاشجویان و خشونت‌آمیز بازیکنان هنگام بازی به تماشاگران نیز سرایت می‌کند. در مواردی، بازیکنان پس از به ثمر رساندن گل به طرف تماشاگران تیم رقیب رفته و با انجام حرکات تحریک‌آمیز، واکنش‌های پرخاشجویانه آنان را برمی‌انگیزانند (فروغی پور و رضائیان‌زاده جهرمی، ۱۳۹۲، ص ۳۸). همچنین رسانه‌ها و مطبوعات تأثیر بسیاری بر ذهنیت هواداران دارند و می‌توانند نقشی دوگانه در بروز پرخاشگری تماشاگران داشته باشند. از یک طرف تیتريهای خبری جنجالی می‌تواند سبب تحریک تماشاگران شود و از سوی دیگر رسانه می‌تواند ابزار مناسبی برای فرهنگ‌سازی باشد. به عنوان مثال، رسانه‌ها به جای اینکه بر بردو باخت تأکید داشته باشند و بر آن تمرکز کنند می‌توانند ذهنیت هواداران را به سمت تلاش تیم محبوب خود سوق دهند

(شفیعی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۶۳).

در خصوص عوامل فرهنگی-اجتماعی، با توجه به مضامین پایه ۷ گانه به دست آمده، بررسی پژوهش‌های مختلف و یافته‌های مطالعه حاضر وجود رابطه بین برخی ویژگی‌های فردی و جمعیت‌شناختی تماشاگران و همچنین ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه تماشاگران را تأیید می‌کند. به طوری که سن، تعداد و وضعیت مجرد/ تاهل تماشاگران و مانند آنها، به عنوان ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و ویژگی‌های فرهنگی، فضای سیاسی حاکم، قانون‌مداری و سطح آگاهی و دانش جامعه هر کدام به نوعی بر رفتار تماشاگران تأثیرگذار است. از این رو با توجه به اینکه در کشور ایران در استان‌های مختلف، قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلفی وجود دارد و سطح قانون‌مداری و وضعیت استقبال آن‌ها برای تماشای مسابقات تیم‌های مختلف در شرایط و وضعیت‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی متفاوت است، نیروی انتظامی به منظور هرچه بهتر مدیریت کردن رفتار تماشاگران لازم است برآورد دقیقی از این گونه ویژگی‌های تماشاگران و جامعه‌ای که غالب تماشاگران از آن جامعه هستند را داشته باشد و متناسب با این برآوردها اقدامات لازم را انجام دهد.

سپاسگزاری

از مسئولان محترم یگان ویژه نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، فدراسیون فوتبال و کلیه مشارکت‌کنندگان و کسانی که در انجام پژوهش با پژوهشگران همکاری کردند، تشکر و قدردانی می‌شود.

فهرست منابع

- احسانی، محمد؛ کوزه‌چیان، هاشم؛ خبیری، محمد و آزادان، مهدی. (۱۳۹۸). چالش‌های مدیریت جمعیت لیگ برتر فوتبال ایران. مدیریت و توسعه ورزش، ۸(۲)، صص ۸۲-۹۵. DOI: 10.22124/JSMD.1970.3451.95-82
- آقایی، مجید، طاهری، حسین و اندام، رضا. (۱۳۹۸). نقش مدیریت انتظامی در کنترل خشونت تماشاگران فوتبال با رویکرد جرم‌شناختی. پژوهش‌های مدیریت انتظامی، ۱۴(۲)، صص ۲۳۹-۲۶۰. قابل بازیابی از: http://pmsq.jrl.police.ir/article_20277_db4e37add8743ce24317234ff8fe2c05.pdf
- الهی‌منش، محمدحسن و معصومی، مرجان. (۱۳۹۷). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای ناهنجار در میان تماشاگران فوتبال. پژوهش اجتماعی، ۱۰(۴۱)، صص ۷۸-۹۸. قابل بازیابی از: https://jsr.riau.ac.ir/article_1392.html
- اندام، رضا و سلیمی، میترا. (۱۳۹۵). ارائه مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال ایران. مطالعات مدیریت ورزشی، ۳۸(۸)، صص ۵۱-۶۸. بازیابی از: <http://ensani.ir/file/download/article/20170612102643-9763-414.pdf>

انوشه، مرتضی؛ آقامحسینی فشمی، علی و موسوی نقابی، سیدمجتبی. (۱۳۹۷). تدوین مدل راهبردهای پیشگیری از رفتارهای وندالیستی مبتنی بر رویکرد بازاریابی اجتماعی. مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۸(۲۹)، صص ۱۷۱-۱۹۰. قابل بازیابی از: http://urb.dehaghan.ac.ir/article_664095_cbd1f726ebe95d4162585e6925204796.pdf

پورزرنگار، جلیل و انتشاری، فاطمه. (۱۳۹۷). مقایسه دیدگاه ذینفعان ورزش فوتبال استان گیلان درباره عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری تماشاگران. رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. ۲(۶)، صص ۱۲۷-۱۴۲. بازیابی از: <http://ensani.ir/file/download/article/1540987004-10135-6-9.pdf>

جوان جعفری، عبدالرضا و صفری، صادق. (۱۳۹۷). چالش‌های حقوق کیفری در مواجهه با اوباشگری تماشاگران فوتبال. مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تهران، صص ۶۲-۴۷. قابل بازیابی از: DOI: 10.22059/jqclcs.2018.206941.1116

سادات الحسینی، مهدی. (۱۳۹۳). مقایسه دیدگاه تماشاچیان و مسئولان برگزاری مسابقات فوتبال به مدیریت امنیت در استاد یوم آزادی. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان. ۱۳(۲۳)، صص ۱۵۹. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=309600>

شفیعی، شهرام؛ دستوم، صلاح؛ عبدالی، حسن و افروزه، حکیمه. (۱۳۹۵). ارائه مدل فرایند نگر بروز پرخاشگری و چارچوب کنترل آن در تماشاگران فوتبال. رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی. ۱۴(۱۴)، صص ۵۱-۶۷. قابل بازیابی از: <http://ntsmj.issma.ir/article-1-807-fa.pdf>

شهابی، محمود؛ ملکی امیر و آخوندی، محمد. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش ناجا در مواجهه با رفتارهای خشونت آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال شهر تهران. پژوهش‌های انتظام اجتماعی. ۷(۸)، صص ۸۳-۱۰۸. قابل بازیابی از: <http://journals.police.ir/backend/uploads/0b437972232bb06e54e0329401c6387b31b78ecd.pdf>

علیزاده گلریزی، ابوالفضل؛ ساعت‌چیان، وحید و الهی، علیرضا. (۱۳۹۲). مقایسه انگیزه‌های وفاداری، سابقه حمایت و میزان حضور هواداران باشگاه‌های پرتعداد لیگ حرفه‌ای فوتبال ایران. پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی ۳(۶)، صص ۱۲۳-۱۳۵. قابل بازیابی از: <http://noo.rs/eJn8i>

فروغی پور، حمید و رضائیان‌زاده جهرمی، سارا. (۱۳۹۲). نگاهی به تحولات و عوامل تأثیرگذار فردی و اجتماعی بر خشونت تماشاگران و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی. علوم ورزشی دانشگاه نهاوند. ۳(۴)، صص ۲۸-۴۰. قابل بازیابی از: <http://nahgu.ac.ir/files/n4.pdf>

کارگر، غلامعلی؛ غفوری، فرزاد؛ محمدی مقدم، یوسف و مرادی سیاسی‌ر، غلامرضا. (۱۳۹۵). ارائه الگوی عوامل تأثیرگذار بر امنیت رویدادهای ورزشی ایران. فصلنامه انتظام اجتماعی. ۸(۴)، صص ۱۵۷-۱۹۰. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=298043>

کارگر، غلامعلی؛ غفوری، فرزاد؛ محمدی مقدم، یوسف و مرادی سیاسی‌ر، غلامرضا. (۱۳۹۷). ارائه الگوی مدیریت رویدادهای ورزشی ایران. فصلنامه مدیریت منابع در نیروی انتظامی، ۲۳(۲۳)، صص ۱۵۷-۱۸۶. قابل بازیابی از: http://journals.police.ir/article_20379_72e635c072ee9dd35f4996acfb1162c4.pdf

گیل، فرد. (۱۳۹۲). مدیریت اماکن ورزشی. اسدی، حسن؛ شعبانی مقدم، کیوان و اصفهانی، نوشین، مترجمان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۳). وندالیسم: مبانی روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی و کژرفتاری اجتماعی. تهران: انتشارات آن.

مهدی، آزادان. (۱۳۹۴). طراحی مدل مدیریت جمعیت لیگ برتر فوتبال ایران با رویکرد آمیخته. رساله دکتری رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس. تهران.

نعمتی، نعمت‌الله؛ تجاری، فرشاد؛ زارعی، علی و اشرف گنجوی، فریده. (۱۳۹۱). آزمون مدل نظری عوامل مؤثر بر حضور تماشاگران

- فوتبال در ایران. فصلنامه مطالعات مدیریت ورزشی، ۴(۱۳)، صص ۱۰۷-۱۲۲. قابل بازیابی از:
<http://ensani.ir/fa/article/download/310063>
- نیازی پور، مرادعلی و سهرابی، پوریا. (۱۳۹۲). بررسی رابطه پایگاه اقتصادی، اجتماعی تماشاگران فوتبال با رفتارهای آشوبگرانه در فوتبال ایران دیدگاه آشوبگران و نیروی انتظامی. مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی، ۲(۶)، صص ۷۹-۱۰۲. قابل بازیابی از:
<http://noo.rs/KMvNM>
- وثوقی، منصور و خسروی نژاد، سیدمحسن. (۱۳۸۸). بررسی عوامل فرهنگی اجتماعی رفتار هیجانی تماشاگران فوتبال. پژوهش نامه علوم اجتماعی، ۳(۱)، صص ۱۱۷-۱۴۰. قابل بازیابی از:
<http://ensani.ir/fa/article/download/229742>
- Cleland, J & Cashmore, E. (2016). Football fans' views of violence in British football evidence of a sanitized and gentrified culture. *Journal of Sport & Social Issues*, 23(4), pp 25-42. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/0193723515615177>
- Koyuncuoglu, K; Goktas, Z & Demir, E. (2014). Effects of the socio-economic-cultural structure of football spectators on the tendency towards violence (Manisaspor case). *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(2), pp 41-49. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/200701>
- Samuel, Dinesh Jackson R; Fenil E, Manogaran Gunasekaran; Vivekananda G.N; Thanjaivadivel T, Jeeva S & Ahilan A. (2019). Real time violence detection framework for football stadium comprising of big data analysis and deep learning through bidirectional LSTM. *Computer Networks*, (151), pp 191-200. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.comnet.2019.01.028>
- Spaaij, Ramón. (2014). Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis. *Aggression and Violent Behavior*, 19(2), pp 146-155. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.02.002>
- Stott, Clifford; Havelund, Jonas & Williams, Neil. (2018). Policing football crowds in Sweden, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Retrieved from: DOI: 10.1080/14043858.2018.1513679
- Strang, Lucy & Emma Disley. (2018). Violent and antisocial behavior at football events and strategies to prevent and respond to these behaviors: Final synthesis report. Santa Monica, CA: RAND Corporation. Retrieved from: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2904.html
- Tamir, Ilan. (2020). the object is the message: sports, violence, and throwing objects onto fields. *Aggression and Violent Behavior*, (51). Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101377>
- Tasić, Jelena. (2018). Legal Provisions on Violence in Sports and Disputable Issues in Court Practice. *Judicial Assistant, Basic Court in Niš, Republic of Serbia. Law and Politics*, 6(3), pp 225-236. Retrieved from: <http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULawPol/article/download/4698/2825>
- Taylor, Jirka, Lucy Strang, and Emma Disley. (2018). Alcohol and international football tournaments. Santa Monica, CA: RAND Corporation, RR-2738-QAT. Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.7249/RR2738>
- Tekin, Derya & Kurland Justin (2019). Turkish football fans' perceptions of the legitimacy of crime prevention measures. *International Journal of Law, Crime and Justice*, (58), pp 56-68. Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2019.06.002>
- Theodorakis, Nicholas D; Alexandris, Kostas; Tsigilis, Nikolaos & Karvounis, Serafim. (2013). predicting spectators' behavioural intentions in professional football: The role of satisfaction

and service quality. *Sport Management Review*, 16(1), pp 85-96. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.smr.2012.05.004>

Webb, Tom. Dicks, Matt. Thelwell, Richard. Kamp, John van der. Rix-Lievre, Géraldine. (2019). an analysis of soccer referee experiences in France and the Netherlands: Abuse, conflict, and level of support. *Sport Management Review*, Sport Management Association of Australia and New Zealand. Published by Elsevier Ltd. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.smr.2019.03.003>

پروژه ششگانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رسانه علوم انسانی

بخش

انگلیسی

مترجم: مهدی جاوید